

Het ondenkbare denken

- zaterdag 15 oktober 2011, 03u00

Het einde van België

De splitsing van België simuleren is een interessante oefening, zegt LUC HUYSE, die gelijkenissen ziet met het realiseren van grootschalige bouwprojecten. Dan pas zal blijken of zo'n megaproject uitvoerbaar is.

Wat hebben de (eventuele) splitsing van België en de nieuwe Oosterweelverbinding met elkaar gemeen? Veel, want beide behoren tot de familie van wat in de managementliteratuur megaprojecten heet. Dat zijn operaties die extreem hoge kosten meebrengen en politiek en de bevolking heftig beroeren, vooral door hun immense impact op de samenleving. Roerganger in de theorie en de praktijk van megaprojecten is Bent Flyvbjerg, hoogleraar in Oxford. In zijn boeken, waaronder de bestseller *Megaprojects and risk: an anatomy of ambition*, ontrafelt hij de chaotische levensloop van honderden grootschalige projecten. Hij beschrijft de talrijke ontsporingen, detecteert de oorzaken van wat voortdurend misgaat en ontwikkelde een methode die de risico's kan dimmen.

Goed, het gaat in Flyvjergs werk om spoorwegen, tunnels, bruggen en snelwegen. Maar, als wij zijn gedachtegang nu toch eens toepasten op een (mogelijke) *divorce belge*? De splitsing van een land beantwoordt zeer zeker aan de definitie van een megaproject. Maar is het echt zinvol om uit te gaan van de veronderstelling dat België zal uiteenvallen? Er zijn vele tekenen die twijfel uitlokken. Een Siamese tweeling die aan het hoofd (Brussel) en de buik (de openbare schuld) vergroeid is, valt niet gemakkelijk te scheiden. Acht op de tien Belgen zijn er geen voorstander van. Ook onze partners in de Europese Unie willen het niet. En met het pas afgesloten Vlinderakkoord kan, wordt toch gezegd, de federale motor weer voor vele jaren aan het werk blijven. Dus, weg met die hypothese!

Wacht even. Kijk naar wat in Tsjecho-Slovakije is gebeurd. Het verhaal staat in Tony Judts *Na de oorlog. Een geschiedenis van Europa sinds 1945*. Bij de eerste vrije stembusgang na de fluwelen revolutie, in juni 1990, kwam de opdeling van het land nauwelijks ter sprake. Eén enkele partij, een Slovaakse, zette de splitsing vooraan op haar agenda. Zij verleidde slechts één op de zeven kiezers. Ook bij de politici, zowel in Praag als in Bratislava, was een grote meerderheid gewonnen voor het behoud van het land. En toch, eind juli 1992 al, kwamen de regionale premiers tot het besluit dat samenleven niet langer mogelijk was. Op 1 januari 1993 was de scheiding van Tsjecho-Slovakije een feit – al zouden de nieuwe staten nog zes jaar lang moeizaam onderhandelen over de verdeling van de inboedel. De splitsing, schrijft Judt, is een manoeuvre geweest 'waarin rechts Tsjechië kreeg wat het zei niet na te streven en populistisch Slovakije meer kreeg dan waar het om had gevraagd'.

Toeval speelde een rol. Zoals de opkomst in Slovakije van Vladimir Meciar, een oud-bokser die met zijn 'kitscherige maar charismatische optreden' oude nationalistische gevoelens wist wakker te schudden en tot ieders verrassing premier werd. Bovendien verliepen de onderhandelingen over een nieuw staatsverdrag bijzonder rommelig, wat weerzin bij de bevolking opwekte. Uit frustratie

is er voor euthanasie van de bestaande staat gekozen. Generaal de Gaulle parafraserend: 'Staten zijn als meisjes en rozen: zij duren zo lang zij duren.'

Kosten-baten

Terug naar België. Een paar gelijkenissen vallen op. Ook hier is, zowel in het kiezerskorps als in de politieke klasse, slechts een minderheid voorstander van het einde van het land. En aan Vlaamse kant is er, net zoals in Slovakije, een revival van het nationalisme. Het verschil is dat de onderhandelingen bij ons wel degelijk gelukt zijn. In een reactie op het akkoord van Elio Di Rupo en co schrijft politicoloog Marc Hooghe dat het federaal model een flinke onderhoudsbeurt heeft gekregen (*De Morgen, 12 oktober*). Maar hij voegt er onmiddellijk aan toe dat, gezien de sterke aanwezigheid van separatistische partijen, het samenwerkingsfederalisme bijzonder kwetsbaar blijft. En het is nog steeds mogelijk dat, in de woorden van Bart Sturtewagen, 'de in principe verdedigbare bescherming van de minderheid in het land tot een permanente blokkering van de meerderheid kan leiden' (*De Standaard, 1 oktober*). Dat zou aan Vlaamse kant zeker een verdere radicalisering meebrengen. Overigens, een federaal niveau dat bij elke staatsvorming magerder wordt, verliest sowieso legitimiteit en aanzien.

Alles bij elkaar genomen kan men toch het best rekening houden met een uiteenvallen van België – abrupt of in slow motion. Wat hebben Flyvbjerg en co ons dan te vertellen? Negen op de tien megaprojecten lopen bij hun uitvoering zware averij op. Dat is aan een hele rist oorzaken te wijten. Meestal faalt de technische voorbereiding. Omdat er geen betrouwbare databanken zijn. Of bij gebrek aan ervaring. De prognose ziet er op dat vlak voor België niet goed uit. De tegenstanders van een splitsing zijn nog niet eens begonnen met het denken over het ondenkbare. Bovendien schitteren de blauwdrukken van de onafhankelijkheidsstrijders in vaagheid. Kosten-batenanalyses ontbreken. Die cijferfobie is trouwens een wijdverspreid malheur in de Belgische politiek. Zij teisterde ook de partijen die betrokken zijn geweest in de regeringsonderhandelingen. Het heeft, bijvoorbeeld, een heel jaar geduurd vooraleer de financiële responsabilisering op een min of meer betrouwbare wijze becijferd is.

Er speelt, ten tweede, in de planning van megaprojecten een factor van psychologische aard. In de omgang met informatie schuwen mensen dissonanten. We staan open voor wat onze opvattingen bevestigt en sluiten ons af voor wat daartegen ingaat. Die diepgewortelde neiging, beweert Flyvbjerg, resulteert bij planners van megaprojecten onbewust in een blind optimisme: succes is verzekerd, de risico's zijn te verwaarlozen. Ook dat zit diep in de genen van wie België het liefst ziet barsten.

Dan is er nog, derde oorzaak, het gebrek aan transparantie in de design en de uitvoering van megaprojecten. Dat kan een bewuste strategie zijn. Zo kan men liegen met cijfers. Of het mankement is het product van onbegrip voor wat een bevolking aan informatie verwacht. In beide gevallen is er sprake van een democratisch deficit dat niet zonder gevolgen blijft.

Flyvbjerg schrijft dat een veilige voorbereiding van een megaproject drie stappen vergt. Eén: zoek en bestudeer vergelijkbare programma's die al zijn uitgevoerd. Twee: identificeer op basis van die informatie projecten die het dichtst aanleunen bij wat je zelf wil doen. Drie: kom zo tot een geobjectiveerde schatting van de risico's, de kosten en de baten.

Collectief zelfbedrog

Een toepassing daarvan op de splitsing van een land ligt niet voor de hand. Er zijn gewoon te weinig vergelijkbare projecten – Tsjecho-Slovakije is een uitzondering, maar een al met al leerzame. Anticiperen op een eventueel uiteenvallen van België wordt dus improviseren. Toch kan Flyvbjergs opsomming van wat kan misgaan een rijke bron van inspiratie zijn. Het begint al met het stellen en beantwoorden van wat de kernvragen zijn, ook en vooral in Vlaanderen. Wie wint bij een splitsing en wie verliest? Hoe zal de scheiding de politieke en economische

machtsverhoudingen wijzigen? Wat zal het kosten? Hoe lang zal het duren? Is er wellicht behoefte aan regionale stresstests? Hoe zijn in dit dossier blind optimisme en even blind pessimisme te vermijden? Hoe kan de bevolking haar stem laten horen in de zoektocht naar antwoorden?

Blijft de vraag of een dergelijke oefening het einde van België niet juist dichterbij brengt. Iets wat kort geleden nog in de sfeer van het taboe zat, promoveert dan als het ware van een virtuele naar een tastbare realiteit. Die angst is begrijpelijk, maar zij is niet de mijne. Hoe verfijnder de simulaties van een splitsing zullen zijn, hoe duidelijker het ook zal worden dat een megaproject als de scheiding van België onuitvoerbaar is. De oefening is, met andere woorden, een vaccin tegen collectief zelfbedrog.

Luc Huyse